

HET VOORSPEL TOT HET BELEG VAN OOSTENDE:

Politieke en militaire rol en betekenis van Oostende in de 2^e helft van de 16^e eeuw (deel 6)

door Roger JANSOONE

SCHERMUTSELINGEN

Op 29 november 1593 werden in Oostende nog negen nieuwe compagnies soldaten aangevoerd. Op deze toevloed van soldaten was deze niet zo grote garnizoenstad niet berekend, maar het was ook niet de bedoeling er "kazerneratten" van te maken, wel integendeel. Sir Norris had nu immers definitief de smaak te pakken van opwindende en succesvolle strooptochten tot ver in Vlaanderen, zodat zijn soldaten niet veel kans zouden lopen om een "zittend gat" te krijgen. Kandidaten voor deelname aan strooptochten waren er trouwens toch altijd genoeg, want dit betekende een welkome aanvulling van een soldij die, zelfs indien tijdig betaald, steeds aan de magere kant bleef. Doch het bleef niet bij dergelijke uitstapjes, want in toenemende mate werden er ook echte krijgscampagnes ondernomen

Op 14 december 1593 werd het fort van Plassendale overrompeld, maar door het invallen van de winter kon Norris niet verder doorbreken. Van deze gedwongen gevechtspauze maakte hij gebruik om even wat "vakantie" te nemen in Londen, waar hij met veel eerbetoen werd ontvangen als een roemvolle veldheer. Het was hem intussen wel een zorg dat intussen het water in de straten van Oostende stond als gevolg van de bres die hij had laten slaan in de zeedijk om de Spanjaarden op afstand te houden. De herstellingswerken van deze zeewering vielen tenslotte - zoals altijd - ten laste van de Staten-Generaal, die dit vervolgens trachtten te recupereren via contributies in het Brugse Vrije ... ofschoon die dorpen, volgens de Raad van State, "noch qualycke tot contributie" konden gedwongen worden daar zij "door d'oorloghe soo verarmt ende verwoest syn".

Met de lente kwam Norris weer in actie. Op het einde van april 1594 ondernam hij een aanval tegen het fort van Snaaskerke. De ter hulp toegesnelde Spaanse soldaten werden verdreven en daarna werd het fort met de grond gelijk gemaakt. In een reactie hierop werd te Heist een nieuw fort gebouwd met daarin een afdeling ruitery voor snelle interventies in de omgeving. De landvoogd kreeg ook weer enige hoop toen hij vernam dat koningin Elisabeth op het einde van mei enkele Engelse compagnies terugtrok uit Oostende om ze in te zetten in Frankrijk ter ondersteuning van de aanvoerder der Hugenoten, Hendrik van Navarra. Ter compensatie stuurden de Staten van Zeeland, zeer tegen hun zin en met heel wat vertraging, een compagnie soldaten. Hierdoor ontstond er in het Oostends garnizoen voor het eerst een zeker evenwicht tussen het aantal Staatse en Engelse soldaten, zodat Oostende niet langer op weg was om een overwegend Engelse stad te worden.

Intussen werd het Spaanse leger voortdurend geplaagd door munitierijen wegens het uitblijven van soldij. Toen er ook in Duinkerke een munitierij uitbrak, was er voor het Oostendse garnizoen een reële kans om door te breken tot ver achter Veurne-Ambacht, doch die kans werd niet aangegrepen, vermoedelijk omdat er een zekere "verzadiging" en oorlogsmoeheid was ingetreden. "Le repos du guerrier" bleef inderdaad duren, ook nog in 1595, en dit omdat Norris het steeds meer aan de stok kreeg met het Oostendse stadsmagistraat dat niet langer vrede nam met het eigengereid en dictatoriaal optreden van de gouverneur.

NIEUWE ONTWIKKELINGEN

In de loop van 1595 behaalde het Spaanse leger enkele overwinningen in Luxemburg en in Frankrijk. In oktober werd Kamerijk ingenomen en dat was zo wat het orgelpunt van deze succesvolle campagne. Iedereen leerde hieruit dat het Spaanse leger nog niets van zijn slagkracht had verloren en dat eigenlijk het enige probleem met dat leger die eeuwige kwestie van de soldij

was. De Staten van Zeeland volgden met argwaan en bezorgdheid het verloop van de gebeurtenissen en zij eisten afschaffing van de "sauvegardes" in Vlaanderen en Brabant "om den vyandt alle middel te beneemen van de commoditeyt dien hy daeruyt treckt". Bovendien viel Calais op het eind van april 1596 in Spaanse handen.

Door al die Spaanse successen ontstond er nu opnieuw een mogelijkheid om de Spaanse oorlogsinspanning te richten tegen Oostende. Het Spaanse leger moest trouwens dringend weg uit Frankrijk, meer bepaald uit Artesië dat door de woeste en niets ontziende Spaanse soldateska vrijwel volledig was kaal geplukt en leeggeplunderd zodat het "victorieuse" leger dreigde zonder "bevoorrading" te vallen. Begin juni deed de landvoogd dan ook formeel de toezegging omtrent een komende belegering van Oostende.

Hierop anticiperend ondernam de gouverneur opnieuw strooptochten vanuit Oostende, want de beste verdediging is de aanval! Hij botste hierbij op weinig of geen weerstand. Parallel hiermede steeg het vertrouwen van belastingontvanger Everwyn op nieuwe contributies! Doch intussen kwam Stadhouder Prins Maurits persoonlijk naar Oostende voor een inspectie van de wallen en verschansingen, en dit na de val van Calais ... die bij hem een aantal vraagtekens had doen rijzen. Die inspectie bracht hem niet in een goede stemming want de fortificaties leken nogal sterk te zijn aangetast door weer, wind en water. Ook bleek er onvoldoende proviand en munitie te zijn om de eerste fase van een belegering te kunnen doorstaan.

Hierop volgde een algemene mobilisatie van middelen en manschappen. Op vrij korte tijd werd de stad in staat van verdediging gebracht. Soldaten en burgers werden aan het werk gezet voor het herstellen en versterken van wallen en verschansingen. De magazijnen werden gevuld met proviand, wapens en buskruit. Dit gebeurde allemaal nog net op tijd, want op 19 juni 1596 stond het Spaanse leger plots voor de stadsmuren. Gedurende tien dagen werd de vesting zeer aandachtig en zorgvuldig bekeken door een groep stafofficieren en militaire ingenieurs en hun conclusie was unaniem: er waren nog niet voldoende doeltreffende middelen voorhanden om een belegering met enige kans op succes thans aan te vatten. De landvoogd was zeer teleurgesteld en nam dan maar genoegen met de belegering van Hulst dat na een korte maar hevige belegering werd ingenomen, hetgeen duidelijk een algemene repetitie was voor het komend beleg van Oostende.

Na de val van Hulst ontstond in Oostende en in Den Haag opnieuw de vrees voor een spoedige belegering van Oostende. Die vrees was echter niet gegrond, omdat de landvoogd en zijn legerstaf twijfelden aan de haalbaarheid hiervan, maar zij hielden dat angstvallig voor zichzelf en trachtten integendeel de indruk te wekken dat een belegering nog slechts een kwestie van tijd was (wat eigenlijk ook wel waar was ... doch niet op korte termijn).

Het jaar 1596 was dus een jaar van aftasten van de wederzijdse posities. De belegering van Oostende was niet langer uitgesloten maar was vooral een kwestie van tijd en van middelen. In ieder geval, het uur van de eindafrekening kwam naderbij.

STILTE VOOR DE STORM

Op 19 november 1597 werd in Oostende een moordpoging gepleegd op gouverneur Norris en zijn sergeant-majoor. Algemeen werd dit gezien als een signaal van een nakend beleg. Reeds twee weken eerder had Norris vrouwen en kinderen uit de stad laten evacueren, richting Zeeland. Dankzij die evacuatie zouden die vrouwen en kinderen ontsnappen aan de totale vernieling en uitroeiing van Oostende tijdens de daaropvolgende belegering. Achteraf stonden zij garant voor de voortzetting van de bevolking bij hun terugkeer in een verwoest Oostende.

Een regiment Spaanse huurlingen verscheen in Oudenburg en via spionnen werd vernomen dat de landvoogd plannen maakte om de haven te blokkeren. Maar verder gebeurde er in 1597 niet veel omdat de landvoogd het te druk had in Frankrijk, meer bepaald tijdens de lange strijd om Amiens. Intussen betaalden heel wat dorpen contributies aan de belastingontvanger in Oostende, hetgeen er op wijst dat het garnizoen nog steeds een stevige greep had op grote delen van Vlaanderen en dat men er weinig geloof hechtte aan een spoedige belegering van Oostende. Bijgevolg schreven de belastingontvanger en de controleur van belastingen verder "brandbrieven" (aanslagbiljetten) naar diverse dorpen, waarbij de bestemmelingen vriendelijk maar beslist ertoe werden aangemaand de gevraagde contributie onverwijld te betalen, op straf van een "rigoureuse executie". Een afgelegen dorp in Oost-Vlaanderen dat zich meende aan de contributie te kunnen onttrekken, werd gewaarschuwd dat "al tardeert d'executie, soo comt sy toch noch ...". Zo'n "executie" was geen lacheding want het moest ook dienen als verwittiging voor "sy die sulckx niet alleen slaen in den windt maar oock houden voor spot". Zo werden bijvoorbeeld in Dudzele in 1598 een tiental mannen zo hard aangepakt dat "sy niemermeer sterckte ende ghesondheyt gheraecken souden". En in Blankenberge werden vrouwen "naeckt uut den kindercreem ghejaecht ende niet sonder groote verschrieken". Wel diende te worden vermeden dat "jonghe vrouwen lichtelyk moghen quaelick vaeren met verderf van hunne vruchte, het welcke ons causeren soude eene groote knagynghen ende belastinghe der consciencie". Men kan de schrijfstijl van die tijd soms nogal grappig vinden, maar de nare werkelijkheid is dat het er vaak zeer brutaal aan toe ging!

Opmerkelijk ook is het feit dat die "brandbrieven" al vlug niet meer geschreven maar gedrukt werden, en dit via voorgedrukte formulieren met, indien nodig, in een randschrift enkele aanvullende opmerkingen. Dit vroegtijdig gebruik van gedrukte formulieren – zo kort na het invoeren van de boekdrukkunst – was een administratieve "primeur" die al vlug navolging kende. De Oostendse belastingontvanger Everwyn was alleszins een modelambtenaar, steeds ijverig, praktisch, oplettend, creatief en inventief, een fiscus "streng maar rechtvaardig".

Ook in 1598 was er een gewapende vrede (of een "koude oorlog"), want het machtsoverwicht van het Oostendse garnizoen bleef onaangetast, omdat de koning van Spanje en de landvoogd hun geld en troepen hard nodig hadden op andere krijgstonelen. Dit betekende natuurlijk niet dat zij Oostende uit het oog hadden verloren, maar dit was (noodgedwongen) niet zo direct een topprioriteit. Intussen beviel het hun geenszins dat Oostende contributies begon te innen in een straal van zowat 50 kilometer, en dit op een vrij regelmatige basis. Maar zowel voor Oostende als voor de Spanjaarden gold de nieuwe slogan "Bellum se ipsum aleat" (de oorlog voedt zichzelf, of, met andere woorden, een leger moet tijdens een veldtocht "zelfbedruipend" zijn, ... en, tot Napoleon, zou dit nog een paar eeuwen zo blijven). Het innen van contributies in vijandelijk gebied kon (zelfs zonder plundering of rooftochten) alzo een conflict zeer lang doen aanslepen omdat de krijgsvrachten gaandeweg een eigen leven begonnen te leiden, weinig afhankelijk van financiering vanuit het thuisland. Dit is dan ook de tijd van langdurige oorlogen zoals de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) in de Spaanse Nederlanden met daar tussenin de verwoestende Dertigjarige Oorlog (1618-1648) in Duitsland.

DE OOSTENDSE VESTINGEN

Nu de belegering kennelijk naderbij kwam, ging steeds meer aandacht uit naar onderhoud en herstelling van bolwerken, wallen, vestingen, kazematten en verschansingen. Voor een stad aan zee kwamen daarbij uiteraard ook nog bestendig werken aan dijken en zeekeringen (die tevens een defensieve en beschermende functie hadden wat betreft de fortificaties). Alles samen vormde dit een enorm kostenplaatje! Dat de Oostendse belastingontvanger zo ijverig was, hield vanzelfsprekend in grote mate verband met deze onverzadigbare financiële slokop.

Een hevige storm in januari 1589 had zoveel vernielingen aangericht dat de stad "ten allen canten open light ende in seer groote peryckelen van by den vyant overvallen te worden". Nog vooraleer het nodige geld kon bijeengebracht worden om de herstellingswerken aan te vatten, werd Oostende in september van datzelfde jaar andermaal overvallen door een verwoestende storm. De Staten van Zeeland, die normaal hadden moeten opdraaien voor de herstellingswerken, riepen nu de hulp in van de Staten-Generaal, die eerst poogden de andere kant uit te kijken maar die vervolgens, onder zware druk uit Londen, dan toch maar besloten ook hun duit in het zakje te doen. Het was voor Londen en Den Haag een echte meevaller dat Spanje toen financieel en economisch zo zwak stond dat geen gebruik kon gemaakt worden van deze buitengewone gelegenheid om Oostende te overrompelen.

Met ingang van 1590 werd de opbrengst van contributies, heffingen en andere fiscale ontvangsten prioritair en overwegend besteed aan de Oostendse fortificaties en zeeweringen. Eigenlijk is het zo, dat dit (ongewild) grotendeels door Spanje werd gefinancierd via de contributies die werden geïnd door Staatse belastingontvangers in de Spaanse Nederlanden! De politieke en militaire toestand was immers zo verward dat een duidelijke scheidingslijn en nog minder een frontlijn of een grens kon getrokken worden tussen de strijdende partijen, met als gevolg allerlei absurde en gekke situaties die nochtans ergens een eigen logica hadden.

Maar in september 1590 verscheen ook de nieuwe gouverneur Norris op het toneel. Hij had geen bezwaar tegen onderhouds- en herstellingswerken, wel integendeel, maar het probleem was dat hij maar al te graag meesnoepte van de fiscale vetpotten! Er bleef zoveel aan zijn vingers hangen dat hij vlug in botsing kwam met Den Haag. Een eerste "reprimande" op 8 januari 1591 was gericht aan de Oostendse baljuw De Zouttere (onrechtstreeks eigenlijk aan Norris) en hij diende voortaan "des Raads bevelen ende niet des Gouverneurs nae te coomen". Toen dit niets opleverde, volgde een maand later een reprimande rechtstreeks aan Norris, gevolgd door nog vijf andere reprimandes binnen enkele maanden, doch zonder resultaat. Niet alleen verdween heel wat klinkende munt in zijn zakken maar hij begon ook een sluikhandel van Oostendse vis naar Brugge! Bovendien hief hij een persoonlijke tol op de handelsroute tussen Brugge en Diksmuide. Den Haag had het in een brief aan de "Privy Council" in Londen dan ook over "tijdens deze oorlog nooit geziene of getolereerde toestanden". Baljuw De Zouttere, die in een zeer ongemakkelijke positie verkeerde, berichtte aan de Staten-Generaal "het gaet hier alle daghe als tot ergher ende quaelicker".

Sir William Cecil, de voornaamste adviseur van koningin Elisabeth, was vooral bekommerd om het garanderen van een goede staat van verdediging van de Oostendse vesting en bijgevolg wou hij dat Norris wat zou inbinden. De gouverneur werd naar Londen geroepen "voor overleg" maar in werkelijkheid voor een serieuze terechtwijzing. Maar eens terug in Oostende, gedroeg hij zich verder als een oppermachtige seigneur die gewoon deed waar hij zin in had. Het probleem voor Den Haag was al die jaren het ondraaglijk feit dat Oostende theoretisch een enclave was van de Republiek doch in feite een Engels militair bruggenhoofd op het Europese continent en meer bepaald in de Spaanse Nederlanden., en dit gesteund op een belangrijke militaire aanwezigheid, in schril contrast met de Staatse militaire afwezigheid. Bijgevolg regeerde Sir Norris als "le petit roi dans son petit royaume".

In de jaren 1592, 1593 en 1594 werd Norris minder geldzuchtig omdat zijn rooftochten in Vlaanderen hem nu heel wat meer opleverden, zonder risico op klachten uit Den Haag of Londen. Dit kwam de versterking van de Oostendse fortificaties zeer ten goede, zodanig zelfs dat de gouverneur de indruk wilde verwekken dat die eer hemzelf toekwam. Het enige wat hij in Oostende niet wou prijs geven was het monopoliseren (via tussenpersonen) van de nog bestaande kleine kustvisserij en de desbetreffende sluikhandel, een "gat in de markt" gelet op de grote vraag naar vis in het door voedselschaarste geteisterde Vlaanderen. Hij had zelfs een soort van visserscorporatie opgericht, met aan het hoofd een vertrouweling (een zekere Carpentier), en er werd druk

uitgeoefend op vissers die weigerden zich aan te sluiten. In het Chicago van Al Capone had die Sir Norris goed aan zijn trekken kunnen komen...

Spijts al die problemen en onfrisse praktijken mag toch gesteld worden dat Oostende aan de vooravond van het beleg in ruime mate en voldoende omringd was van de nodige wallen, verschansingen en bolwerken, en tevens omgeven door stevige dijken en zeeweringen. De proef op de som zou volgen tijdens een belegering die nu met rasse schreden naderbij kwam.

Oostendse volkswrouwen anno 1600 (historische reconstructie)

HET DAGELIJKS LEVEN IN EEN INGESLOTEN GARNIZOENSTAD

Uit wat voorafgaat, kan de indruk ontstaan dat Oostende, voorheen een levendige en bloeiende stad aan zee, nu een saaie en bijna doodse vesting geworden was, een echt mannenbastion, met nog slechts weinig vrouwen en kinderen. Doch niets is minder waar! Uiteraard was er wel een en ander veranderd, met de snelle omvorming tot een vesting- en garnizoensstad, de daarmee gepaard gaande toevloed van soldaten en allerlei krijgsvolk, en het wegvallen van de grootschalige en winstgevende haringvisserij en haringhandel. Maar de vissersbevolking bleef grotendeels ter plaatse, zij het dan dat de vissers nu nog enkel actief waren in de kleine kustvisserij (te vergelijken, eeuwen later, met de toestand tijdens de beide Wereldoorlogen), en deels ook als bemanningslid in het druk scheepvaartverkeer tussen Oostende en resp. Zeeland en Engeland. Ook op de scheepswerven

(tevens scheepsherstelling en opkalfatering) bleef er voldoende bedrijvigheid, en niet alleen ten behoeve van de visserij.

Oostendse straatkinderen anno 1600 (historische reconstructie)

Aan vrouwen was er trouwens geen gebrek (althans tot de evacuatie van de meeste vrouwen en kinderen in november 1597 met het oog op het nakend beleg). Niet alleen was er - in het kielzog van ieder leger - de traditionele “achterhoede” van dames van lichte zeden, met ter plaatse een eindeloze reeks van gezellige herbergen, kroegen, taveernes en bordelen (waarbij het verschil tussen een en ander doorgaans niet duidelijk was). De keerzijde van de medaille was de verspreiding van geslachtsziekten (destijds ongeneeslijk), doch dit was een “tijdbom”, een langzaam sluipende ondermijning van het gestel ... waarvoor de tijd ontbrak omdat de gemiddelde levensverwachting toen niet bijster hoog lag, zowel bij mannen (met bijna allen een levensgevaarlijk beroep als soldaat of als zeeman) als bij vrouwen (vooral wegens – zoals overal elders – de beruchte kraambedkoorts). Voor voeding, kleding en verzorging van het garnizoen was er anderzijds een schare keukenpersoneel, wasvrouwen, schoonmaaksters, naaisters, marketentsters, hospitaalpersoneel, e.d. bestendig op de been. En omdat de mannen nodig waren voor andere taken en opdrachten, werkten er ook heel wat vrouwen in de magazijnen, opslagplaatsen en pakhuisen (in zekere zin een vroege voorafspiegeling van de massale inschakeling van vrouwelijke arbeidskrachten tijdens de beide wereldoorlogen).

In die beroerde tijd was er “bie uus aan 't zeetje” toch doorgaans veel plezier: er werd vaak gemusiceerd, gefeest, gezongen en gedanst, en met al die verschillende nationaliteiten werd dit een multicultureel gebeuren “avant la lettre”. Vooral de gouverneur en zijn stafofficieren maakten er mooie sier. Zij hadden in Oostende “a jolly good time” en vrij algemeen hing er een sfeer van “easy come, easy go”. Maar het was eigenlijk veeleer een “fin de siècle”-sfeer want men wist zeer goed dat het leven in deze bedreigde voorpost kort was en bovendien besepte men wel dat er ooit brutaal een einde zou komen aan het bestaan van deze enclave.

Omdat het grondwater brak en ondrinkbaar was, werd er veel bier gedronken, door jong en oud, door mannen en vrouwen. Wegens het wegvallen van de bevoorrading uit het ommeland, werd het bier grotendeels aangevoerd uit Holland en Zeeland, en ook al was er toen nog geen Heineken ... het was echt “fluitjesbier” (doch dat was toen vrij algemeen het geval omdat bier in de eerste plaats gedronken werd ter vervanging van onvindbaar drinkwater). De hedendaagse “Keyte” (“Oostends belegbier”, een dobbel-tripel van 9,2°) is uiteraard niet te vergelijken met het toenmalig brouwsel! Ook de ingevoerde Engelse “ale” had een laag alcoholgehalte maar was wel een gesmaakte afwisseling op het ander bier.

Bij gebrek aan kazernes waren die garnizoensoldaten bijna allen ingekwartierd bij de plaatselijke bevolking (een toestand die zelfs nog in 1914/18 zeer gebruikelijk was), en uiteraard gaf dit aanleiding tot “verbroedering” of “verzustering” met alle gevolgen van dien voor het geboortecijfer! Oostendse kinderen zijn in die laatste decennia van de 16^e eeuw opgegroeid in een sfeer van “koude oorlog” en soms ook van “warme oorlog”, een sfeer die voor hen nogal vanzelfsprekend was omdat zij nooit iets anders gekend hebben. Voor Oostendse straatkinderen was het overigens een boeiende en prettige tijd want er viel wel altijd wat te beleven op straat en in het bijzonder ook in en om de zeer drukke en bedrijvige haven. Voor de ouderen onder ons die als oorlogskind de bezettingsjaren tijdens W.O.2 hebben meegemaakt, roept dit ongetwijfeld bepaalde persoonlijke herinneringen op.

Overigens mag hier gesteld worden dat de levensstandaard en de kwaliteit van het leven (weliswaar moderne begrippen die toen nog niet gekend waren) in Oostende heel wat hoger lagen dan in Vlaanderen, eenvoudig omdat verpaupering en ondervoeding daar overal zwaar begon toe te slaan. Uiteraard was er in Oostende veel vis, maar er was af en toe ook vlees van buitgemaakte koeien, schapen en varkens en er werden kippen en konijnen gekweekt. Melk was afkomstig van geiten, alleseters die zich tevreden stelden met keukenrestjes en afval van groenten. In het onmetelijk kreken- en schorreengebied omheen Oostende waren er ook enkele schaapherders die tussenin de strijdende partijen een moeilijk bestaan leidden maar die dan toch aan beide zijden (en vooral in Oostende) zaken wisten te doen. Omdat bevoorrading in groenten uit het hinterland problematisch werd (en de “groenselmak” er akelig leeg begon uit te zien), ontstonden er overigens – op alle mogelijke lapjes grond - nogal wat moestuintjes, die zeer productief waren omdat ze overvloedig werden bemest terwijl – net zoals later in 1914/18 – de “tuinders” vluchtelingen waren uit de omliggende dorpen ... want de Oostendenaar heeft over het algemeen geen “groene vingers”.

Doch het ging niet alleen om geld en eten, want er kwam nog een ander aspect opdagen, voor die tijd erg nieuw, namelijk het in acht nemen van openbare reinheid en van een zekere vorm van persoonlijke en publieke hygiëne, bekommernissen die in de Middeleeuwen en nog zeer lang daarna tot het rijk der fantasie behoorden! De reden hiervoor hield verband met het feit dat deze vestingstad volgepropt zat met soldaten, duur betaalde en niet snel te vervangen huurlingen, die weliswaar (doch liefst niet) mochten sneuvelen “voor vorst en vaderland” maar die wel zoveel mogelijk moesten gespaard blijven van ziekten die – zoals men toen al besepte – vlug ontstaan bij troepenconcentraties op een beperkte oppervlakte. Het Engels leger had daarmee enige ervaring opgedaan tijdens de Honderdjarige Oorlog en ofschoon de toenmalige esculapen weinig terecht brachten van geneeskunde (en er betwistbare praktijken en theorieën op na hielden), wist men toch

al een en ander inzake het voorkomen van ziekten en epidemieën, zij het dan veeleer “met de natte vinger”. Maar de verkeerde en hardnekkige “miasmetheorie” (ziektekiemen werden verspreid “door stank en bedorven lucht”, een theorie die heeft stand gehouden tot het einde van de 19^e eeuw!), had tot gevolg dat een poging werd gedaan om de smurrie en rotzooi op straat min of meer op te ruimen en zelfs enigszins te voorkomen (voor die tijd een hele vooruitgang!). In de straten van Oostende krioelde het dan ook niet van de ratten (wat in andere steden – ook in Engeland - wel het geval was, en de legende van de rattenvanger van Hameln is hiervan een treffende illustratie). Het is enkel tijdens het langdurig beleg dat de rattenpopulatie enorm is toegenomen (wat, vanuit sanitair oogpunt, niet zo erg was i.v.m. het “opruimen” van lijken en kadavers in het niemandsland, zoals later aan het front in 1914/18). Het Engelse leger was alzo het eerste leger ter wereld (en gedurende lange tijd het enige) dat beschikte over een “Military hygiene instruction manual”, waaraan streng de hand werd gehouden en waarvan de verre oorsprong kennelijk teruggaat tot de Engelse veldtochten op het continent tijdens de Middeleeuwen (en de ervaring qua problemen van het dagelijks leven in een geïsoleerde enclave, met name Calais en vervolgens Oostende). Zelfs nog tijdens W.O.2 blijken de Britten de slag bij El Alamein in grote mate te hebben gewonnen omdat de Italianen en de Duitsers (incl. maarschalk Rommel) leden aan dysenterie ... terwijl de Britten hieraan vrijwel allen ontsnapten!

(wordt vervolgd)

ILLUSTRATIES :

Straatscènes in Oostende tijdens de laatste jaren van de 16e eeuw (historische reconstructie - foto's R. Jansoone) :

- Oostendse volkswomen
- Oostendse straatkinderen

LIDGELD 2010

Het lidgeld voor het lidmaatschap bij de Koninklijke Heem- en Geschiedkundige Kring De Plate is voor 2010 vastgesteld als volgt:

Aangesloten lid	€ 11
Steunend lid	€ 15
Beschermend lid: vanaf	€ 25

Mogen wij vragen gebruik te maken van het hierbijgevoegd stortingsbulletin.

Simone MAES
Penningmeester